Maharashtra State Board Class 10 Sanskrit Anand Solutions Chapter 10 चित्रकाव्यम्

Sanskrit Anand Std 10 Digest Chapter 10 चित्रकाव्यम् Textbook Questions and Answers

भाषाभ्यासः

श्लोकः 1
1. पूर्णवाक्येन उत्तरत।

प्रश्न अ.
कृष्णः कं जघान?
उत्तरम् :
कृष्णः कंसं जघान।

प्रश्न आ.
दारपोषणे के रताः?
उत्तरम् :
केदारपोषणरताः दारपोषणे रताः।

प्रश्न इ.
कं शीतं न बाधते?
उत्तरम् :
कम्बलवन्तं शीतं न बाधते।

2. समानार्थकं शब्द लिखत ।

प्रश्न 1.
समानार्थकं शब्द लिखत ।
कृष्णः, गङ्गा, रतः, बलवान् ।
उत्तरम् :

* कृष्णः – माधवः, केशवः, मुरारिः, दामोदरः।
* गङ्गा – विष्णुपदी, जहुतनया, सुरनिम्नगा, जाह्नवी, भागीरथी।
* रतः – लीनः, मग्नः ।
* बलवान् – शक्तिशाली।

3. 'गङ्गा' इति पदस्य विशेषणम् अन्विष्यत लिखत च ।

प्रश्न 1.
'गङ्गा' इति पदस्य विशेषणम् अन्विष्यत लिखत च ।
उत्तरम् :

विशेषणम्	विशेष्यम्
शीतलवाहिनी	गङ्गा

4. 'कं संजघान' इति श्लोकं माध्यमभाषया स्पष्टीकुरुत ।

प्रश्न 1.
'कं संजघान' इति श्लोकं माध्यमभाषया स्पष्टीकुरुत ।
उत्तरम् :
चित्रकाव्यम् हे काल्पनिक काव्य आहे. असे काव्य कवीची अफाट बुद्धिमत्ता तर दर्शवितात, त्याच बरोबर मनोरंजन व आनंदही निर्माण करतात. 'के संजघान' हे त्याचे उत्तम उदाहरण आहे. हे अन्तरालापाचे उदाहरण आहे.

येथे श्लोकात विचारलेल्या चार प्रश्नांची उत्तरेही तिथेच दडली आहेत. शब्दालंकारावर आधारित असा हा श्लोक आहे. काही अक्षरे जोडल्यास अथवा विभाजित केल्यास विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे मिळू शकतात.

ज्याप्रमाणे (1) कं संजघान कृष्ण म्हणजे, कृष्णाने कोणाला ठार मारले? येथे, प्रथम चरणातील पहिली दोन अक्षरे जोडल्यास कंस असे योग्य उत्तर मिळते. (2) का शीतलवाहिनी गंगा? शीतल वाहणारी गंगा नदी कोणती? दुसऱ्या चरणातील पहिली दोन अक्षरे जोडल्यास काशी म्हणजे काशीक्षेत्र असे उत्तर मिळते. याचा अर्थ, काशीक्षेत्रात वाहणारी गङ्गा.

https://www.evidyarthi.in/

(3) कुटुंबाचे पोषण करण्यात कोण मग्न असतात? तिसऱ्या चरणातील पहिली दोन अक्षरे जोडल्यास केदारपोषणरताः (शेतकरी) असे उत्तर मिळते. (4) कोणत्या बलवानास थंडी बाधत नाही? येथेही, चौथ्या चरणातील तीन अक्षरे जोडल्यास कंबलवन्तं असा शब्द म्हणजेच उत्तर मिळते, त्याचा अर्थ, कांबळे धारण करणाऱ्या बलवानास थंडी वाजत नाही.

श्लोक: 2.

1. पूर्णवाक्येन उत्तरत ।

प्रश्न अ.
कवि: कं नमति?
उत्तरम् :
कविः वैद्यराजं नमति।

प्रश्न आ.
को प्राणान् हरतः?
उत्तरम् :
वैद्यराज तथा यमराज: प्राणान् हरतः।

प्रश्न इ.
वैद्यः किं किं हरति?
उत्तरम् :
वैद्यः प्राणान् धनानि च हरति।

2. सम्बोधनान्तपदद्वयम् अन्विष्य लिखत ।

प्रश्न 1.
सम्बोधनान्तपदद्वयम् अन्विष्य लिखत ।
उत्तरम् :
1. वैद्यराज
2. यमराजसहोदर

3. समानार्थकशब्द लिखत ।

प्रश्न 1.
समानार्थकशब्द लिखत
यमः, वैद्यः, सहोदरः, धनम्
उत्तरम् :

- यमः – त्रिदशेश्वरः, अन्तकः, दण्डी।
- वैद्यः – भिषक्, चिकित्सकः।
- सहोदरः – भ्राता, बन्धुः।
- धनम् – द्रव्यम्, वित्तम्, स्थापतेयम्, रिक्यम्, ऋक्यम्, वसुः।

4. 'वैद्यराज नमस्तुभ्यम्' अस्य श्लोकस्य स्पष्टीकरण माध्यमभाषया लिखत।

प्रश्न 1.
'वैद्यराज नमस्तुभ्यम्' अस्य श्लोकस्य स्पष्टीकरण माध्यमभाषया लिखत।
उत्तरम् :
चित्रकाव्यम् हे काल्पनिक काव्य आहे. असे काव्य कवीची अफाट बुद्धिमत्ता तर दर्शवितात, त्याच बरोबर मनोरंजन व आनंदही निर्माण करतात. 'वैद्यराज नमस्तुभ्यम्' हा उपहास त्याचे उत्तम उदाहरण आहे. या श्लोकात कवी वैद्यराजास उपरोधात्मक वृत्तीने नमस्कार सांगतो.

खरे तर वैद्यराज म्हणजे जो वैद्यकशास्त्राचा अवलंब करून आजारी लोकांना बरे करतो व त्याबदल्यात धन घेतो. पण येथे कवी वैद्यराजास मानवातील प्राणतत्व घेऊन जाणाऱ्या यमराजाचा भाऊ म्हणतो.

कवीच्या मते, जे कार्य यम करतो, ते वैद्यही करतो. वैद्य तर पैसे घेतोच त्याच बरोबर यमासारखे माणसांचे प्राणही हरण करतो. मुख्यत: अपरिपक्व अशा वैद्यांना उद्देशून हा श्लोक कवीने लिहिला आहे.

5. जालरेखाचित्रं पूरयत ।

प्रश्न 1.
जालरेखाचित्रं पूरयत ।

https://www.evidyarthi.in/

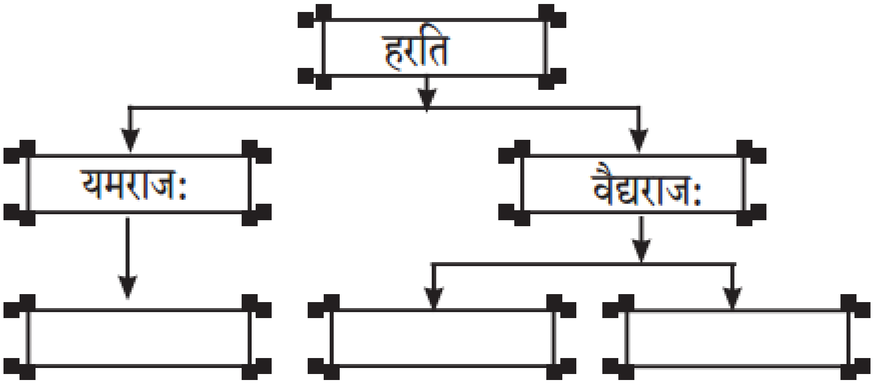

उत्तरम् :

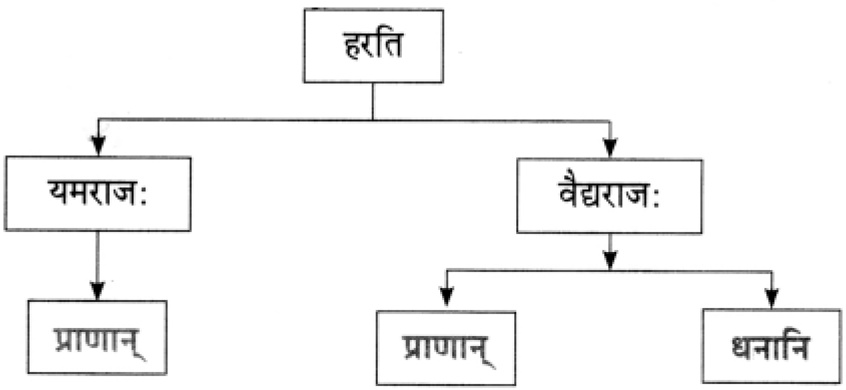

श्लोकः 3.

1. पूर्णवाक्येन उत्तरत।

प्रश्न अ.
कः धनं याचते?
उत्तरम् :
याचकः / निर्धनः / लोकयानवाहकः धनं याचते।

प्रश्न आ.
'अयं न भक्तो' इति प्रहेलिकायाः उत्तरं किम्?
उत्तरम् :
'अयं न भक्तो' इति प्रहेलिकायाः उत्तरं "लोकयानवाहकः ।

2. रेखाचित्रं पूरयत ।

प्रश्न 1.
रेखाचित्रं पूरयत ।

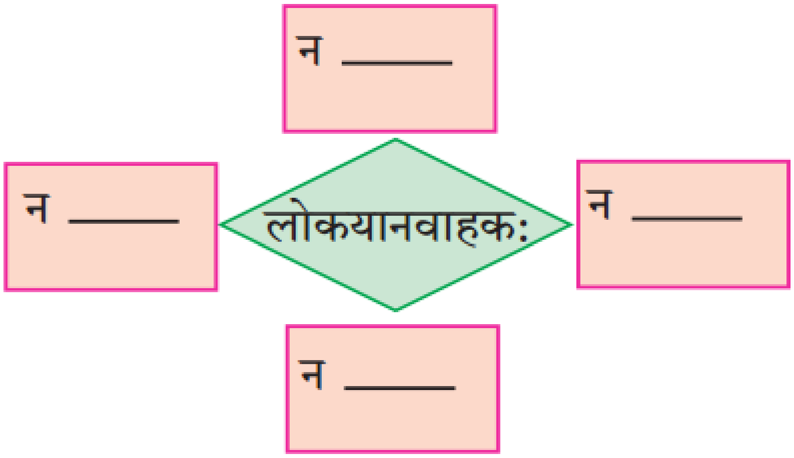

उत्तरम् :

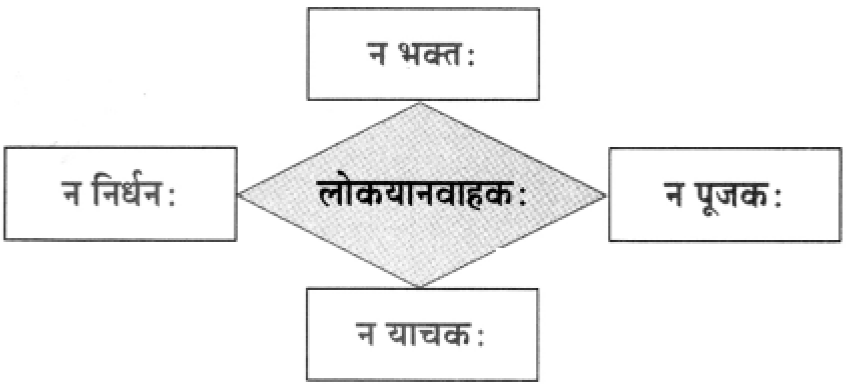

3. सन्धिविग्रहं कुरुत।

प्रश्न अ.
याचतेऽयम् = याचते + ...
उत्तरम् :
याचतेऽयम् – याचते + अयम्।

प्रश्न आ.
याचको वा = ... + वा।
उत्तरम् :
याचको वा = याचक: + वा।

श्लोक: 4.

https://www.evidyarthi.in/

1. पूर्णवाक्येन उत्तरत ।

प्रश्न अ.
कः शब्दं करोति?
उत्तरम् :
हेमघट: शब्दं करोति।

प्रश्न आ.
कस्याः हस्तात् सुवर्णघटः पतितः?
उत्तरम् :
युवत्याः हस्तात् सुवर्णघटः पतितः।

2. समानार्थकशब्दं लिखत ।

प्रश्न 1.
समानार्थकशब्दं लिखत ।
हेम, जलम्, शब्दः ।
उत्तरम् :

- हेम .- कनकम, स्वर्णम्, सुवर्णम्, हिरण्यम्, हाटकम्।
- जलम् – पयः, कौलालम्, अमृतम्, जीवनम, भुवनम्।
- शब्दः – पदम्।

3. 'रामाभिषेके' अस्य श्लोकस्य स्पष्टीकरण माध्यमभाषया लिखत ।

प्रश्न 1.
'रामाभिषेके' अस्य श्लोकस्य स्पष्टीकरण माध्यमभाषया लिखत ।
उत्तरम् :
चित्रकाव्यम् हे काल्पनिक काव्य आहे. असे काव्य कवीची अफाट बुद्धिमत्ता तर दर्शवितात, त्याच बरोबर मनोरंजन व आनंदही निर्माण करतात. 'रामाभिषेके' ही समस्यापूर्ती याचे उत्तम उदाहरण आहे.

समस्यापूर्ति या काव्यप्रकारात शेवटचा चरण दिलेला असतो. हा चरण बहुदा विचित्र असतो. उरलेल्या तीन चरणांसहित अर्थपूर्ण श्लोक/ काव्य तयार करणे हे कवीचे आव्हान असते.

या श्लोकात, 'ठंठं ठठं ठं ठठ ठं ठठं ठ', हा चरण दिलेला होता व कवीने चातुर्याने उरलेले तीन चरण त्यास जोडून अर्थपूर्ण श्लोक तयार करणे अपेक्षित होते. कवीने हे चातुर्य पुढीलप्रमाणे दाखविले. रामाच्या राज्याभिषेकासमयी एक युवती पाणी आणण्याकारिता सोन्याचा घडा घेऊन जात असताना, तो घडा तिच्या हातातून निसटतो व जिन्यावरून आवाज करत जातो. तो आवाज म्हणजेच ठंठं ठठं ठं ठठ ठं ठठंठ।

उपक्रमः

1. 'समस्यापूर्ति'-श्लोकानां सङ्ग्रहं कुरुत ।

प्रश्न अ.
मृगात् सिंहः पलायते ।

प्रश्न आ.
शतचन्द्रं नभस्तलम् ।

2. अन्योक्तिश्लोकानां सङ्ग्रहं कुरुत ।

3. कामपि अन्याम् एका प्रहेलिकां लिखत ।

https://www.evidyarthi.in/